«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 3 mart (Bazar ertəsi günü) tarixli 127-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN

Düşənbə, 30 cəmadiyələvvəl sənə 1337.
3 mart sənə 1919.

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

Məhəlli-idarə:
Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi.

Telefon nömrə: 39-60.

Tək nüsxəsi 80 qəpik.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.

Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.

Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir.

Abunə şəraiti:
Bakı üçün 1 aylığı 18 rublə,
2 aylığı 32 rublə, 3 aylığı 45 rublə.
Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 20 rublə,
2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublədir.

Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

MÜRACİƏTNAMƏ

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətindən

Həyati-siyasiyyə içrə camaat müharibə və hərc-mərcliyin minlərcə nahaq qurbanlarını yadlarından çıxarmışdır. Evsiz, ac və naxoş qaçqınlar Azərbaycanın hər yerinə dağılmışlardır. Bir tək Qarabağda arvad, uşaq və qocalar üzərinə hücum edən quldur dəstələrinin xainanə əli ilə 119 müsəlman kəndi xarabazara döndərilmişdir və 50 mindən ziyadə bu kəndlərin qaçqınları Qarabağın düzlərində və çöllərində ahzar edirlər. Onların arasında səpmə yatalaq azarı dəhşətli bir surətdə hökmfərma olub [hökm sürüb], üsrətdən [çətinliklərdən] və qəm-qüssədən özünü itirmiş insanları amansız bir surətdə biçməkdədir. Bundan əlavə, arvad və uşaqları tanınmaz bir hala salmış olan aclıq və bir köynək ilə bədənləri göyərmiş balaca uşaqları titrətməkdə olan soyuq daha amansız bir surətdə hökm-fərmadır. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Qarabağ qaçqınlarının ehtiyacını öyrənmək və onlara müavinət etməkdən ötrü təşkilatlar düzəltməyə göndərilən xüsusi komissiya bir çox arvad və uşaqların ac və çılpaq qaldığını görmüşdür. Bir tək Qarabağda 50 min nəfər qaçqın vardır. Bunlardan əlavə, Şamaxıda, Lənkəranda və İrəvan quberniyasından Gəncəyə, Qazaxa gələn nə qədər qaçqınlar vardır. Bu bədbəxtlər Azərbaycanın hər yerində soyuqdan, aclıqdan və xəstəlikdən məhv olurlar. Bu biçarələri ölümdən xilas etməkdən ötrü təcili surətdə pul, paltar və ərzaq şeyləri ilə geniş bir dairədə müavinət [kömək] lazımdır. Bunun üçün böyük pul lazımdır. Hökumət, camaatın köməyi olmadan bu qaçqınları lazımi qədər təmin etmək iqtidarında deyildir. Buna görə hökumət, Azərbaycan vətəndaşlarına müraciətlə bu qaçqın qardaşlara müavinət göstərməyə dəvət edir. Sizin köməyiniz gözlənir. İsti evdə qarnı tox, salamat və aclıq, soyuqluq dəhşətini görməyənlər qulaqlarını tutmamalıdırlar. Öz uşaqlarınıza baxaraq çörəksiz, paltarsız, soyuqda titrəyən bədbəxt yetimləri yadınıza salınız! Hər kəs öz qüvvəsinə görə pul və paltarla müavinət etsin. Bir qəpiyə də utanmayınız. Dama-dama göl olar, deyiblər. Yüz minlərcə öz qardaşlarınızı amansız əcəldən xilas etməkdən ötrü hər kəs öz payını versin. İanələr qəbul olunur. Pul vermək istəyənlər Naberejnı küçədə 33 nömrəli evdə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinin Qaçqınlar şöbəsinə, şey vermək istəyənlər Nikolayevski küçədə Parlaman binası altında "İsmailiyyə" binası tərəfindən Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinin mərkəzi anbarına müraciət etməlidirlər.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Amerikada Vilsondan narazıdırlar

Amerikada Vilsonun siyasətinə edilən tənqid Vilson Amerikada olmadığı müddət ərzində daha da artmışdır. Bu narazılıq Vilsonun Sülh Konfransında olan məramnaməsindən, bundan əlavə, Yevropada olan möhtac hökumətlərə 100 milyon dollar borc verilməsi münaqişəsindən nəşət etmişdir [irəli gəlmişdir]. Rəisi-cümhur namizədi Hardinq övdət edən [qayıdan] saldatlara iş vermək üçün təzə məramnamə hazırlamaqdan ötrü Vilsonun qayıtmasını tələb etmişdir. Hardinq demişdir ki, bolşevizmin qərbə tərəf yolunu saxlamaq əhalini ərzaqdan təmin etməklə olar.

SÜLH ƏTRAFINDA

Sülh Konfransında

Sülh Konfransının təsəvvüratına görə Elzas-Loren əhalisinə də Fransa əhalisi misalı tezliklə haqq və ixtiyar vagüzar edilməlidir [verilməlidir]. Bəzi tədabir ancaq ittifaqlarda tətbiq ediləcəkdir. Buna görə Sülh Konfransı əhalini cümhuriyyət qanunlarından istifadə etməkdən məhrumedici hər cür tədabir layihəsi əleyhinə olacaqdır. Konfrans heyəti-rüəsası [rəyasət heyəti] çaharşənbə [çərşənbə] günü gündüz vaqe olan iclasda Belçika komissiyası üzvünün konfrans şurası tərəfindən vəkalətinin dürüst müəyyən və aşkar edilməsi xahişinə, Transilvaniyada romaniyalılarla macarlar arasında ixtilaf olmaması üçün görülməsi lazım gələn tədbirlərə və erməni komitəsi ilə Ermənistan Cümhuriyyəti sədri Poqos Nubar paşa tərəfindən təqdim edilən Ermənistan tələbatına baxılmışdır.

Qupers sədarəti [sədrliyi] altında beynəlmiləl qanunlarına baxan komissiyanın iclası vaqe olmuşdur. İngiltərə layihəsinin beynəlmiləl qanunlarına görə öz vəzifəsini ifa etməyən hökumətlər haqqında görüləcək tədbirlərə dəxli olan maddələrinə baxıldıqdan sonra, iclas müstəmləkələrdə beynəlmiləl ... təşkilatı məsələsilə məşğul olmuşdur. ... bu təşkilatın gələcəkdə təbdili [dəyişdirilməsi] məsələsinə də baxılmışdır.

Cəmiyyəti-Əqvamda

Parisdən verilən xəbərdə deyilir ki, Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] komissiyası yunan, Polşa və Romaniya nümayəndələrinin müzakiratda iştirak etmələrinə müttəhidülqövl [yekdilliklə] razı olmuşdur. Komissiya öz işlərinin üçdən bir hissəsini görüb, Cəmiyyəti-Əqvam təşkil edilməsi məqsədinə müstəqim [birbaşa] münasibatı olmayan bir çox maddələri müzakirə etmişdir. Komissiyanın maddələr haqqındakı qərarları müvəqqətidirlər. Bir çox gözlənilən müşkülatlar rəf edilib [aradan qaldırılıb], bütün layihəyə münasibəti olan əsaslar haqqında ümumi saziş hüsula gəlmişdir. Buna görə qalan maddələrin də tezliklə müzakirə ediləcəyi gözlənir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Rusiya haqqında Müttəfiqlər

Müttəfiqlər Rusiyanı cəmahiri-müttəhidə [birləşmiş cümhuriyyətlər] və yaxud federasiya hesab edirlər. Bundan əlavə, Müttəfiqlər sosialist tələbatı ilə uzlaşma olmasını mümkün hesab edirlər. Müttəfiqlərin Rusiya haqqında qəsbedici fikirləri yoxdur. Hərgah bir tərəfdən bu və ya digər surətdə zəbt məsələsi qaldırılarsa, o da Müttəfiqlər siyasəti başında olan məsuliyyətli şəxslər tərəfindən rədd edilər. Amerika və Fransa bu barədə müttə-hidül-rəydirlər [həmfikirdirlər].

Ermənistan haqqında

Təzə təşkil olunan hökumətlərə Yevropada hüsn-təvəccöhlə baxıb, millətlərin müstəqil olmaları haqqını təsdiq edirlər. Hal-hazırda muxtariyyətlərin müxtəlif surətlərini öyrənirlər. Ermənistan məsələsini həll edilmiş hesab edirlər. Erməni millətinin arzusu təmin ediləcəkdir. Bu barədə iki plan vardır. Birisi Rusiya Ermənistanının Rusiya Federasiyasına (ola bilər ki Qafqaziya Federasiyasına) daxil edilməsi və Türkiyə Ermənistanından da altı vilayət və Kilikya, Ponti yunanlıları ilə bir yerdə (ola bilər ki bir para kürd tayfaları ilə) əlahiddə [ayrıca] federasiya təşkil edilsin. İkinci plan Rusiya və Türkiyə Ermənistanını bitişdirib Böyük Rusiya federasiyası cümləsinə daxil etməkdən ibarətdir. Birinci planın nöqsanı bundadır ki, Rusiya və Türkiyə Ermənistanı təqsim edildikdə [bölündükdə] Rusiya Ermənistanının dənizə çıxacaq yeri olmayacaqdır.

Bolşevik cümhuriyyətləri

Royter acentəliyinə xəbər verirlər ki, bolşeviklər Şura Cümhuriyyətinin federalnı bir hissəsi kimi Litva ilə Çervonnını kommunist cümhuriyyəti elan etmişlərdir.

Petlyura və Denikin

Şayiata görə Petlyura fransız generalı Bertlo ilə aşağıdakı şərait üzrə [şərtlərlə] sazişə girmişdir: Petlyura diktator təyin edilir. Fransız komandanlığından bixəbər, Petlyura heç bir hərəkati-hərbiyyəyə iqdam edə [girişə] bilməz. Petlyura əsgərlərinin hər bir bölüyünə fransız müəllimləri təyin edilir. Ukrayna əsgərləri Denikin ordusu ilə birləşib Denikin komandasına daxil olurlar. Ukrayna dəmiryolları, ərzaq mövcüdatı və Ukrayna siyasəti fransızlar ixtiyarına keçir.

Rostov əhvalı

Tiflisdə olan İngiltərə heyəti fevralın 27-də xahiş etmişdir xəbər verilsin ki, Rostov və Novoçerkassk həyəcanları haqqında şaye olan [yayılan] xəbərlər əsilsizdirlər. Hər iki şəhərdə halət adi qərar üzrədir. Denikin ordusu bütün cəbhə boyu irəli hərəkət etməkdədir.

Rusiyada xəstəlik

Petroqradda, Moskvada və Rusiyanın sair şəhərlərində səpmə yatalaq xəstəliyi hökmfərmadır [hökm sürməkdədir]. Xəstəxanaların birində 12 təbib və 40 şəfqət bacısı vəfat etmişdir. Kifayət qədəri tabut hazırlamaq mümkün deyildir.

Almaniya gəmilərinin təqsimi [bölünməsi]

"Tan" qəzetəsinin məlumatına görə, fevralın 19-da vaqe olan Büdcə komissiyası iclasında Almaniya sualtı qayıqlarının məhv edilməsi barəsində Bəhriyyə vəzirinə [Dənizçilik nazirinə] verilən suala məzkur [adı çəkilən] vəzir böylə cavab vermişdir: Mən bu tədbirin qətiyyən əleyhindəyəm və zənn edirəm ki, düşmən gəmiləri Müttəfiq dövlətlər arasında təqsim edilməlidir [bölünməlidir]. Bu cavab Büdcə komisiyyasını qənaətləndirmişdir.

Petroqrad altında

Bolşevik simsiz teleqrafı xəbər verir ki, Çud gölünün şimalında Narvada İngiltərə-eston əsgərləri ilə bolşevik əsgərləri arasında müharibələr davam edir. Düşmən tərəfdən uzaqvuran toplar və tanklar iştirak edir.

AZƏRBAYCAN HƏŞƏRATI

Hamımızın məlumu olan məşhur "Daşnaksutyun" firqəsinin mürəvvici-əfkarı [mətbuat orqanı] və Bakıda nəşr olunmaqda olan "Vperyod" qəzetəsinin 15-inci nömrəsində Zaqatala xristianlarından Bakıdakı Rus Milli Komitəsinə verilmiş "Bir ərizədən" deyə yazılmış bir məqalə, daha doğrusu müğalitənamə [əsassız, qələt sözlər] gördüm. Həqiqətlə münasibəti olmayan bu müğalitənaməni ənzari-amməyə [ictimaiyyətin diqqətinə] ərz və bu haqda bir neçə söz söyləməmi kəndimə borc bildim. İştə, məktub budur:

"Rusiya inqilabi-əziminin ibtidalarından [Böyük Rusiya inqilabının əvvəllərindən] bu ana qədər Zaqatala okruqu əski idarə məmurları və əhalinin cəhaləti səbəbli bir tilsimə düşübdür. Hələ bu tilsim içindən doğru yola çıxammayır. Əski idarə məmurları əlindən çıxıb yenə siyasi şantajistlər və quldurlar əllərinə keçib və mafövqlərində [özlərindən yuxarıda] kəndilərini təhti-məsuliyyətə alacaq [məsuliyyətə cəlb edəcək] idarələr görmədiklərindən, qəlblərində olan düşmənliklərini izhar [açığa vurmağa] və adət etmiş cinayətlərində davam etməyə başladılar. Bir il yarımdan bəri işbu məmurlar müavinəti [yardımı] ilə okruqdakı müsəlmanlar tərəfindən işlənmiş fövqəladə oğurluq, soyğun və cinayətləri görən əhli-insafın heyrətdə qalmaması mümkün deyildir.

Məhəlli [yerli] məmurların vəhşiyanə hərəkətlərinin nəhayəti yoxdur. Bunlar səbəbli bütün dəhşətilə hökmfərma olan [hökm sürən] anarşiya seylabına [selinə] xristianlar açıq-açığına qurban olmaqdadır. Min dürlü cövr və cəfaya, zülmlərə düçar olmayan heç bir xristian kəndləri qalmamışdır. Zaqatala şəhərindəki pravoslavnı kilsəni məscidə təbdil edib [çevirib], məzlum xristianları ibadətdən məhrum etməklə əvvəlki zülmləri bir qat daha artırdılar. Bu kilsənin əmvalını [mallarını] qarət, keşişini qətl etdilər. Xristian qəbirlərini, qəbristanda olan tikililəri dağıtdılar.

Məhəlli Azərbaycan məmurlarından vali Haşımbəyov (sabiq Qars valisi müavini), Şabanbəyov, şəhər komissarları Mustafa bəy Qəbulov və Yusif bəy Ağayevlər hal-hazırda belə kəndi mənfəəti-şəxsiyyələri üçün əsassız, dəlilsiz olaraq günahsız adamları, hətta qadınları, çocuqları döymək, söymək, heysiyyətlərinə toxunmaq, mallarını müsadirə etmək və qeyri bunun kimi bəd əməllərdə bulunurlar. Zaqatala okruqunda xristianlara olan hədsiz-hesabsız zülmlərin, talanların, qarətlərin, qətllərin bəziləri göstərilməklə kifayət olunur ki, məhəlli məmurlar bunun önünü almadıqlarından və caniləri bildikləri halda məhkəməyə vermədiklərindən müqəssirdirlər. Qətl edilənlər:

1) Gürcü keşişi Mixail (oktyabrda);

2) Erməni keşişi Ter-Mkırtıçyan (avqustda);

3) Parsam Zaxarov, Keqomona Sakanov (Mazıx kəndində, oktyabrda);

4) Serdyuk Artinov, Aleksandr Serkisov (Balakənd yolunda);

5) Şamil Qriqoryans, Əmircan Ayrapetov, Mkırtıç Pantoryans, Aqasanov (Carda);

6) 6 nəfər Balakənd yolunda: Mendereşvili, Keqo, Vano, Gegile. Bir grek atasıyla və oğlu;

7) Baqqal Samson (Balakənd yolunda);

8) Qəribşah Ayrapetov, Krebit Avanesov;

9) Kazar Qriqoryans (Qax kəndində);

10) Sergey Atomyans (Talada);

11) Ağamirzə Avanesov, bunun qızını götürüb qaçanda arvadını da yaralamışlardır;

12) Petros Petrosov (Talada).

Soyulmuşlar:

13) Marqarit Stepanyans, Kirkov, Simonov, Şerbakov, Akopov, bir qızın irzinə təcavüz edilmək;

14) Aleksandr Avetov, Boqos Akopov və oğlu, Zarya Ananova, Yelena Oskanova, Aram Xaçaturov, Qriqori Baronov və qeyriləri (3 dəfə soyulmuşdur).

Administrasiya və məhkəmə yoxluğundan bura xristianları hər bir müavinətdən [köməkdən] məhrum qalmışlardır. Bunlar üzərinə yollar qapalı olduğundan, heç bir yerə gediş-gəlişləri mümkün deyildir.

Onu da demək lazımdır ki, burada olan türk əsgərlərindən (!) və müsəlman alayı zabitlərindən çox zülmlər görürük. Bunlar açıq-açığına deyirlər ki, biz Türkiyə hökumətinə yəmin etmişik. Ona görə, başqa hökumətə tabe olmarıq. Bu zabitlər əvvəlki qaçaqlardan daha zalım, daha tərbiyəsizdir. Bunlar hər gün əsgərlər və jandarmalarla xristian evlərinə gəlirlər, heç sual etmədən qapını sındıraraq evə girirlər, məhkəməsiz adamları döyürlər və həbs edirlər. Bir neçə saatdan rüşvət alıb buraxırlar və buraxdıqda döyülmədiyini bildirən qəbz alırlar.

Hamıdan artıq zalım, quldur, qaçaq vəzifəsini ifa edən şəhər komissarı Mustafa bəy Qəbulovdur. Mərqum [adı çəkilən şəxs], camaatın 100 min manatdan artıq pulunu yeyib və yediyini də açıq-açığına söyləyir. Qəbulov Likvidasiya Komisyonunun [Ləğvetmə Komissiyasının] sədri olduğu halda "miravoy sud"un [məhkəmənin] və başqa müəssisə şeylərinin talan olunmasına imkan verdi. Bu haqda valiyə olan hər dürlü şikayətlər əncamsız qalır.

Gürcüstanla Azərbaycan arasında Zaqatalaya malik olmaq üstündə təbəhal [bu günə kimi] mübahisə davam edərkən, bu söylənən sözlərdən burasını vaqedə [hal-hazırda] Azərbaycan qəsb etdiyi görünür."

Azərbaycan vilayətindən gəlmiş bir ərzi-halın Azərbaycan Hökumətinə deyil, Rus Milli Komitəsinə verilməsindən və həman ərzi-halın "Daşnaksutyun" qəzetəsində nəşr edilməsindən bu ərzi-halın nə məqsədlə verildiyini hər kəs anlar zənn edirəm.

Bu məktubu oxuyanlardan bir çoxu Zaqatalada xeyli xristian kəndləri olduğunu və bu kəndlərin müsəlmanlar tərəfindən qarət və talan edildiyini zü'miyyatda buluna [haqsız yerə düşünə] bilərlər. Binaənileyh [ona görə], Zaqatala vilayətində bütün xristianların miqdarını göstərməyi kəndimə borc bilirəm: Erməni 270 xanə, rus 17 xanə, gürcü (yəni ingiloy) 560 xanə olub, Qax, Əlibəyli, Meşəbaşı, Alatəmir və Kötüklü kəndlərindən ibarətdir. Demək, kəndlərdə ancaq gürcü milləti vardır. Rus, erməni millətləri isə Zaqatala şəhərində, qismən də Qax qəsəbəsində sükunət etməkdədirlər. Gürcülər yerli, ruslar Nikolay yadigarı, ermənilər Qarabağ və İrəvan tərəflərindən ticarət qəsdi ilə 15-20 sənə bundan müqəddəm [qabaq] gələnlərdir.

1917 oktyabr ortalarında qətl edilmiş gürcü keşişi Mixail tənəssür etmiş [sonradan xristian olmuş] bir adamdır. İslam vaxtında ismi Mirzə olduğuna görə "Mirzə Keşiş" - deyə məşhurdur. Mirzə Keşiş 120 xanədən ibarət olan Tasmalı adlı islam kəndində ancaq bir xristian ailəsinə keşişlik edirdi. Fövqdə məzkur [yuxarıda deyilən] tarixdə Alatəmir isimli gürcü kəndi yanında qətl edilmişdir. Mirzə Keşişin qövmləri [qohumları] Tasmalı kəndinin müsəlmanları öldürmüş olar zənni ilə olsa gərək, Alatəmir yaxınlığında yol ilə ötüb gedən Tasmalı müsəlmanlarından bir arabaçını yoldaşı ilə birlikdə öldürüb, mallarını da aparırlar. Təqibatda bulunan Əliabad nahiyə müdiri Temiraz cənabları məqtul [öldürülən] arabaçının malları ilə bir yerdə caniləri tutur. Canilər Mirzə Keşişin qövmlərindən 4 dənə gürcü olduğu aşkar olur.

Gürcülər Əlibəyli gürcü kəndi yanından keçib gedən 80 sinninə ermiş [yaşına çatmış] Hacı Məhəmməd ismində bir Almalı[lı]nı boğazlamışlardır. Bununla kifayət etməyərək Qax qəsəbəsinə bazarlıq üçün gedən bir müsəlman arabasını gülləyə tutmuşlardır. Arabanın içində olan 2 qadın, 4 kişidən 3-ü ölür, 1-i yaralanır.

İştə bu səbəbli Almalı müsəlmanları ilə Əlibəyli gürcüləri arasında atışma başlanır. Bunu eşidən komissar Musa bəy, Milli Komitə sədri Qazızadə, gürcü keşişi Portsiladze və başqa adamlar həman dəm gedib bu iki kənd adamlarını barışdırır. Atışmada heç bir tərəfdən ölən olmayır. İşbu hadisədən sonra gürcülərlə müsəlmanlar arasında nəinki düşmənlik, heç bir soyuqluq belə olmamışdır və olmayacaqdır da. Ona görə "min dürlü cövr və cəfaya, zülmlərə düçar olmayan heç bir xristian kəndliləri qalmamışdır" cümləsi daşnaklara məxsus uydurma və müfəttinanə [fitnəkarca] bir sözdür.

Məktubda göstərilmiş məqtullar siyahısı doğrudur. Fəqət bu qətllər komissariat və Zaqafqaziya hökumətləri zamanlarında vaqe olmuşdur. Bu hökumətlər vaxtında Zaqatalada qətl edilmiş və soyulmuşlar yalnız xristian olmayıb, bir çox islamlar da qətl və qarətə düçar olmuşdur. Əzancümlə [o cümlədən] polkovnik Hacıxan bəy Sultanov, yoldaşı Səfərağa; bunlar Çobankol kəndi yaxınlığında güllə ilə öldürülmüş və başları daşla əzilmişdir. Dağıstanlı Əmirxanov ismində bir zabit (Balakənd yolunda), Hacı Bilal (şəhər bağları yanında), gənc alimlərimizdən Molla Məhəmmədəli (kəndi evi daxilində), Tala kəndinin yüzbaşısı Ömər adında biri (məsciddən çıxıb evinə gedəndə), Almalı[lı] Hacı Məhəmməd (Əlibəyli kəndi yanında), Tasmalılı ... (Alatəmir kəndi yanında), iki İlisulu (şirəkdə [şumda]), Mosul kəndində bir nəfər (öz evində), Zaqatala şəhərində Həsən Məhəmmədkərim oğlu (öz dükanı daxilində), İran təbəəsindən Şıxəli adında bir nəfər (şəhər hamamının içində).

Soyulanlar: Tiflisdən Zaqatalaya gələrkən bir fayton islam qadınlarını soymuşlardır ki, yalnız Hacı Zeynal Əsgərov və İsmayıl Axundov hərəmlərindən 12 min manatdan fəzlə [çox] pul alınmışdır; Şaban Yusif oğlu, Əziz Qurbanəli oğlu (Balakənd yolunda), Mustafa Məhəmmədzadə, Qeybulla Əhmədov (İtitala yolunda) və qeyriləri.

İştə bu yazdıqlarımdan anlaşılır ki, 1917-ci sənə axırki və 1918-ci sənənin əvvəlki aylarında Zaqatala vilayətində vaqe olmuş qətl və soyğuna yalnız xristianlar deyil, müsəlmanlar da giriftar olmuş, müsəlmanlar bəlkə daha artıq mütəzərrir olmuşdur [zərər çəkmişdir]. Ona görə "bunlar səbəbli bütün dəhşəti ilə hökmfərma olan anarşiya seylabına xristianlar açıq-açığına qurban olmaqdadırlar" sözləri bütün-bütünə yalan və iftiradır. Əgər Zaqatala müsəlmanlarında xristianları qırmaq fikri olmuş isə idi, 1918 fevral 16-22 arasında, yəni 6 günün zərfində İrəvan vilayətində 42 müsəlman kəndini ermənilər xak ilə yeksan edən bir zamanda Zaqatalada heç bir erməni sağ qalmazdı. Halbuki, birinin də burnu qanamadı. Əgər bura müsəlmanları xristianlara zərər iras etmək [zərər yetirmək] istəmiş olsaydılar, daşnaklar bolşevik dərisi geyib bolşeviklərlə birlikdə Bakı-Şamaxı müsəlmanlarını qətl və qarət, qadınlarının irz və namuslarına canavarcasına təcavüz edən bir vaxtda Zaqatala xristianlarını bir saat içində məhv və nabud [yox] edərlərdi. Halbuki bu vaxt bura xristianları bizlə birlikdə rahatcasına yaşadılar və yaşamaqdadırlar. Bilxassə Nikolay yadigarları əvvəlki məmuriyyətlərində əmnü asayişlə [əmin-amanlıqla] iş görməkdədirlər. Yalnız fövqdə məzkur məktubu Bakıya gətirən rusun məmurluğu əlindən alınmışdır. Məəhaza [bununla bərabər] bu da boşda qalmasın üçün sadədil [sadəlövh] müsəlmanlar buna da kooperativlərdə yer vermişlərdir.

Məscidə təbdil edilmiş kilisə haqqında: Zaqatala qalası, şəhərindən 50-60 sajın miqdarda yüksək bir təpədə olduğuna görə, qala ilə şəhərin münasibəti yoxdur. Yəni, qalada ancaq hərbi məmurlar sükunət edir [yaşayır]. Qala içərisində bulunan kilsədə də yalnız hərbi məmurlar ibadət edirlərdi. Rus əsgərləri çəkildikdən sonra qalada islam əsakiri [əsgərləri], islam zabitləri qərarlaşmışdır və həmişə də islam əsakiri olacaqdır. Ona görə qala daxilində olan bu "əsgəri kilsə"nin tövləyə deyil, məscidə təbdil edilməsi [çevrilməsi] lazım və labüd idi. Kilsə təbdil edildikdə içərisində dinə, ibadətə mütəəlliq [məxsus] bütün əşyası həman kilsənin keşişi Portsiladzeyə verildi. Portsiladze isə hal-hazırda sağ və salamat olub, Zaqatala ali-ibtidai məktəbində "zakon bojiy" [şəriət] müəllimidir. Binaə-nileyh [ona görə], "Zaqatala şəhərindəki pravoslavnı kilsəni məscidə təbdil edib, məzlum xristianları ibadətdən məhrum etməklə əvvəlki zülmləri bir qat daha artırdılar; bu kilisənin əmvalını qarət, keşişini qətl etdilər" cümlələri yersiz, olduqca haqsız bir böhtandır. 80-90 nəfər pravoslavnı məzhəbində olanlar üçün şəhər daxilində ayrıca kilsələri vardır. Yuxarıda yazdığım həqiqi və bitərəfanə sözlərimdən, Azərbaycanın təşəkkülündən əvvəl, yəni komissariat və Zaqafqaziya hökumətləri vaxtında Zaqatalada vaqe olmuş məzkur cinayətlərdə milli və dini rəng olmayıb, dinini, milliyyətini tanımayan naməlum bədəfkarlar [cinayətkarlar] tərəfindən bilatəfriqidin [din fərqi qoymadan] sadir olduğunu [meydana çıxdığını] və bu məktubun nə məqsədlə yazıldığını hər bir əhli-vicdan hiss və dərk etsə gərək.

Məktubda Azərbaycan məmurlarının da məzkur cinayətlərdə iştirak etmələri dərmiyan edilmişdir [meydana atılmışdır]. Bu tamamən yalan və iftiradır. Çünki məktubda göstərilmiş cinayətlərin, soyğunların hamısı Azərbaycan Cümhuriyyəti dünyaya gəlməzdən əvvəl vaqe olmuş və Azərbaycan Cümhuriyyəti təşkil edildikdən sonra Zaqatalada heç bir xristianın burnu belə qanamamışdır.

Erməni keşişi Ter-Mkırtıç Mkırtıçyans isə Zaqatala vilayəti daxilində öldürülməmişdir. Eşitdiyimə görə, mərqum [adı çəkilən] keşiş Zaqatala ermənilərindən ianə toplayıb, Ararat Cümhuriyyətini təbrik, topladığı ianəni məhəllinə [yerinə] vermək üçün İrana getmişdir.

Aleksandr Serkisov erməni-gürcü müharibəsində Gürcüstandan qaçıb Zaqatalaya gələrkən hüdudda öldürülmüşdür. Bunun da gürcülər tərəfindən yapılması zənn olunur.

Ey daşnaklar! Qars, Ərdahan müsəlmanlarını qırdığınız halda Zaqatalada heç birinizə güldən ağır söz deyən olmadı. Bakı, Şamaxı, İrəvan və Qarabağ türklərini canavarcasına boğazladınız, qadın-qızların irz, namuslarına təcavüz etdiniz, Zaqatalada yenə sağ qaldınız. Erməni-gürcü müharibəsində Gürcüstandan qaçıb Zaqatalaya gəldiniz. Sizi hüsn-təvəccöhlə qəbul etdik. Yenə də içərimizdə xoşbəxtanə yaşayırsınız. Bu qədər güzəşt və insaniyyət qabağında bir neçə monarxist rusları da özünüzə quyruq yaparaq bədəfkarlar tərəfindən keçmişdə vaqe olan şeylərə din rəngi vermənizdən heç həya etməyirmisiniz? Vilayətimizdə heç bir türk təbəəsi olmadığı halda alayımız içərisində türk əsgərləri olduğunu və zabitlərimizdən zülm gördüyünüzü yalan yerə yazmağınızda məqsədiniz nədir? Kimin müdaxiləsini istəyirsiniz? Məktubunuz axırında "burasını vaqedə Azərbaycan qəsb etdiyi görünür" cümləsini yazmağınızdan fikriniz nədir? Yoxsa Zaqatalada xristian ismi altında başqalarının əli ilə daşnak hökumətimi qurmaq istəyirsiniz?

Bayram Niyazi [Kiçikxanov]

TƏŞKİLATLARIMIZ

Mart faciəsi və ondan sonra uzanan istiqlaliyyət və paytaxtımızı xilas mübarizələri münasibətilə bütün mədəni təşkilatlarımız da tərki-fəaliyyətə məcbur olmuşlardı.

O təşkilatlardan ən məşhurları "Cəmiyyəti-Xeyriyyə", "Nicat", "Səfa" və "Nəşri-Maarif" tərəqqi cəmiyyətləri, "Qənaət", "İsmailiyyə" və bir çox bu kimi iqtisadi və kooperativ ittifaqları idilər ki, Azərbaycan-türk xalqının mədəni və ictimai həyatında böyük rollar oynayırdılar.

Paytaxtımızın fəthindən sonra bu təşkilatlar fəaliyyətə şüru etmədilər [başlamadılar]. Ancaq bircə "Cəmiyyəti-Xeyriyyə" (erkək və xanımlar[ın]ki) yenidən seçki icra etmişlərdir.

Bunların əvəzində yeni mədəni təşkilatlar da doğulmadı ki, hökumətimizin və millətimizin işlərini bir qədər yüngülləşdirsin. Fəqət böylə mədəni təşkilatların varlığını millət, xüsusən camaatımızın ziyalı hissəsi hiss edirdi, anlayırdı və bilirdi ki, əhvali-hazirədən xəbərsiz ölü kimi kəndi hüququnu anlamaqdan məhrum olan zavallı türk kütləsini düşmənlərimizin alətliyindən azad etməkdən ötrü türk ürəfası [ziyalısı] birləşməli və xalq içinə doğru getməlidir.

Bir tərəfdən bu əhvali-hazirə təcrübələri, varlığımıza vurulan tətil zərbələri, demokratiyamızı süpürüb aparan "..." aclıq, bahalıq, o biri tərəfdən də məktəblərin milliləşməsi münasibəti ilə elmi, fənni, ədəbi kitablara olan ehtiyac təsiri ziyalılarımızı toplaşmağa və yeni təşkilatlar vücuda gətirməyə məcbur etdi.

Bu təşkilatlardan birinci olaraq "Türk Ocağı"nı əlavə etmək lazımdır. Mən keçmişdə və gələcəkdə öylə bir mədəni təşkilat zənn etməyirəm ki, Türk Ocağı qədər əhəmiyyət və qiymətə malik ola bilsin. Bir dəfə diqqət verilsin: parça-parça olmuş, müstəqil millətlər halına gəlmiş türk xalqını dil, hiss, ədəbiyyat və tarixcə ümumiləşdirməyi, mədəni bir türk milləti yaratmaq vəzifəsini öhdəsinə alan bir cəmiyyət nə qədər ağır və mühüm məqsədlə çalışmış olur. Fəqət ümumi cəmiyyətlərimizdə olan ümdə nöqsan məqsəddə deyil, üzvlərin zəifliyindədir. O nöqsan burada da büruzə verilmişdir. Türk Ocağı bu vaxta kimi öz işində heç hərəkət etməyir vəhalonki [halbuki] kütləmizin hissini, düşüncə və diləyini təshih etmək, ölkəmizdə türk mədəniyyəti yaratmaq vəzifəsini daşıyır.

Türk Ocağından sonra mədəni bir cəmiyyət təşkil etmək fikri tələbə, gənc, ziyalı və mütəəllimlər [şagirdlər] içində qalxışdı. Tələbələr və mütəəllimlər xüsusi birər təşkilat yapmağa müvəffəq oldular. Fəqət ümumi türk ziyalılar təşkilatı yapmaq fikri ortadan qalxmadı. Ziyalı türk gənclərinin erkək və qadınını bir bayraq altına toplayıb, bir yerdə çalışdırmaq fikri qövldən feilə [sözdən işə] gəlməyə başladı.

"İrşad" adını daşıyan bu cəmiyyət hökumət tərəfindən təsdiq olunmuş, hətta 3 minə kimi müavinət də görmüşdür. Cəmiyyət böyük diqqət və üsul ilə təşkil olunur və müvəffəqiyyətinə də ümid vardır.

Yeni təşkilatlardan birisi də fevralın 15-də təşkil olunan Bakı və Ətrafının Müsəlman Zəhmətkeş Ziyalılarının İttifaqıdır. Bu cəmiyyət şəhərimizin mütəxəssis ziyalıları, doktor, yurist, mühəndis, müəllimləri tərəfindən təşkil olunur. Məqsədi də camaatımıza maddi, siyasi, ictimai, iqtisadi və mədəni müavinət etmək, onda bir vətəndaşlıq, bir qrajdanlıq hissi oyatmaq və müsəlman xalqı ilə qonşu millətlərin arasını gözəlləşdirmək fikri olacaqdır.

Cəmiyyətin mədəni tərəfindən başqa siyasi, milli və camaatın hüquq və ictimai işlərinə qatışması ümumi iclasda mühüm bir məsələ də ortaya atmış oldu. Tərəfimdən verilən o sorğu da bundan ibarət idi: Camaatda oyadılacaq vətəndaşlıq, siyasi və milli oyanıqlıq nasıl olacaqdır? Yəni camaata nə deyiləcək? Söylənəcəkmi ki, sən türksən və yainki yazdığınız kimi "müsəlman milləti" adı ilə çalışılacaq və camaatda öylə bir duyğu da oyadılmağa səy ediləcəkdir.

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 3 mart (Bazar ertəsi günü) tarixli 127-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

Məlum oldu ki, cəmiyyət müsəlmanlıq fikri və adı ilə çalışmağı qət etmişdir və bu barədə olan "türk, Azərbaycan" təklifləri ümumiyyətlə rədd olunub qaldı.

Əgər bu yeni təşkilat ancaq mədəni və iqtisadi məsələlərlə iktifa [kifayət] edib dursaydı və müsəlmanlıq və türklük kimi öylə mühüm və əsaslı məsələlər təbliğatını da proqramına əlavə etməsəydi, ola bilərdi ki, o cəmiyyət həqiqətən zəhmətkeş ziyalıların bir ittifaqı ola biləydi. Fəqət təəssüf ki, böylə deyildir. Ziyalılar arasında vaqe olan xüsusi siyasi və milli nəzərlər o cəmiyyəti zəif salmış olacaqdır və ümumi mütəxəssis ziyalılar bir bayraq altında toplanammayacaqlar.

Millətin doktor, yurist, mühəndis, müəllim, mühərrir və bu kimi mütəxəssis ziyalılarının ittifaqı ancaq sənətləri olan elmlərin nəşrinə çalışmalı və o biliklərlə millətlərinə yardım etməlidir. Siyasi və milli məsələlər təbliği isə onların sənəti olmadığı kimi, camaatın da bir sinfini ziyalılardan qaçırar. Xalqımızda mədəniyyətə və maarifə "mühafizəçilik" kimi bir hal törədər.

Məhəmmədzadə Mirzəbala

GENERAL SÜLEYMAN BƏY

Bugünlərdə Azərbaycan Cumhuriyyəti ordusu komandanlarından, ordunun böylə mühüm bir vəziyyətində mirliva [general-mayor] Süleyman bəy Əfəndiyevin tif xəstəliyindən vəfat etməsi xəbəri gəldi. Rəhmətullahi əleyhi rəhmətən vasiə.

Mirliva Əfəndiyevin vəfatı nəinki yalnız mütəvəffanın [vəfat edən şəxsin] əqrəba və mütəəlliqatını [yaxınlarını] məhzun və dilgir edəcəkdir, bəlkə onu tanıyan, onun haqqına arif, onun vətən və millət uğrundakı xidmət və fədakarlıqlarını bilmiş olan cümlə azərbaycanlıları dilxun və dağdar [ürəyi qanlı və qəlbi dağlı] edəcəkdir.

Süleyman bəy Əfəndiyev kim idi? Bu suala hazırki Hərbiyyə nazirimiz general Mehmandarov həzrətləri: "Süleyman bəy Əfəndiyev təmizlikdə, namusda, qeyrət və fədakarlıqda təhti-idarəmdəki cümlə zabitan [əmrim altındakı bütün zabitlər] arasında ən birinci mövqe tutanlardan idi!" deyə cavab vermişdir.

Bizlər isə mərhumun səhifeyi-tarixiyyəsinə bir nəzər edəlim. Mən onun bütün səhaifi-tarixiyyəsindən bəhs etməyə məəttəəssüf [təəssüf ki], qadir deyiləm. Bu mənə dəxi məchuldur. Faqət mərhumun Gəncə şəhərindəki imrari-həyatından [ömür sürməsindən] bəhs etmək mümkünümdür.

O vaxt miralay [polkovnik] rütbəsində olan Süleyman bəy 917-ci sənənin təmmuz [iyul] ayında Gəncə şəhərinə təşrif gətirdilər. Müəyyən bir vəzifə ilə Mavərayi-Qafqaz Hökuməti [Zaqafqaziya Seymi] tərəfindən ezam edilmiş idi. Vəzifəsi isə təşkil ediləcək süvari milis alayı üçün kiçik zabitlər yetişdirmək idi. Mərhum Gəncə şəhərinə varid olan [çatan] kimi Gəncə Müsəlman Milli Komitəsinə təşrif gətirərək bəyanat verdi və Azərbaycan türklərinin qüvayiəsgəriyyəsi [ordusu] olmaması və buna əşəddi-ehtiyac [şiddətli ehtiyac] xüsusunda izahat verərək əlavə etdi ki, əgər bu məsarifi Gəncə Milli Komitəsi öz öhdəsinə götürərək qüvayi-əsgəriyyə təşkili əsasına ibtidar etmək [başlamaq] arzusunda bulunarsa, məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] bu xüsusda heç bir fədakarlıqdan çəkinməyəcəkdir.

Milli Komitə işə başladı. 150 nəfərlik leyli və nəhari [gecə və gündüz növbəsi] olaraq bir məktəbi-hərbiyyə güşadına [hərbi məktəb açılmasına] qərar verdi. Bu miqdarı Gəncə vilayəti qəzaları arasında nüfus etibarı ilə təqsim edərək [əhalinin sayı nisbətində bölərək] namizədlər və onların məsariflərini göndərmək xüsusunda cümlə qəzaların milli komitələrinə müraciət etdi. Bəzi qəzalardan mütəəllimlər [şagirdlər] göndərildi. Lakin məsarif üçün para gəlmədi. Bəzi komitələr tərəfindən para göndərildi isə nəhayət az miqdar. Mərhum Süleyman bəy çalışmağa başladı. Pulsuzluq, aclıq, əlbisəsizlik onu məyus etmədi, qorxutmadı. Hətta özü 1917-ci sənə ağustosunun əvvəlindən vəzifəyə başladığı halda 1918-ci sənənin şubat ayında keçmiş maaşlarını almaq üçün özü utanıb bəndəni vasitə etdi. Bu qədər müddət öz hesabına xidmət etdikdən sonra yenə maaş istəməyi özünə bir müşkül əmr [çətin bir iş] hesab edirdi.

Gəncədə anarşi başlandı. Cümlə mülki və hərbi məmurlar dəxi qarətgərlərə, talançılara iltihaq etdilər [qoşuldular]. Kimsə kimsəni tanımaq istəmədi. Kimsə kimsəyə itaət etmədi. Şimdi demək olar ki, düz, doğru, qeyrət və namuslu şəxslər tapılmayacağı bir dərəcəyə gəldi. Mərhum Əfəndiyev gündüzlər ac, gecələr uyqusuz öz cavan mütəəllimləri ilə şəhərin hirasətinə [mühafizəsinə], şəhərdə əmnü asayiş [əmin-amanlıq] əmələ gətirməkdə zərrə qədər qüsur göstərmədi. Şəhərdə, istasyonda nerəyə gedilsə, Süleyman bəy görülürdü. Özü namus və qeyrətli, mütəəllimləri düz, doğru.

Şəmkir müharibəsi əsnasında isə mərhum Süleyman bəy heç bir fədakarlıqdan çəkinmədi. Əvvəldən axıradək ən təhlükəli, ən mühüm nöqtələrdə isbati-vücud [iştirak] edənlərin birincisi oldu. Bundan sonra Süleyman bəyin məmuriyyəti Qarayazıya təbdil edildi [dəyişdirildi]. Bir müddət Gəncədən getdi. Bu halda müsəlman ordusu təşkilinə hökumət tərəfindən müsaidə edildi. General Əliağa Şıxlinski baş komandan təyin edildi. Gəncədə qüvayi-əsgəriyyə təşkilinə başlanıldı. Yenə mərhum Süleyman bəy 5-ci alay komandanlığına təyin edilərək Gəncəyə təşrif gətirdi. Yenə fəaliyyətə, fədakarlığa başladı. Bu vaxt şəhərdə öylə bir anarşi hökmfərma idi [hökm sürürdü] ki, heç bir qüvvə təmini-asayişə müqtədir deyildi. Nəhayət, mövcud türk əsgərlərini müsəlləh edərək [silahlandıraraq] onların namus və qeyrətlərinə istinadən onların vasitəsi ilə iadeyi-asayişə [asayişi geri qaytarmağa] və Bakı tərəfindən Gəncə üzərinə tərtib edilməkdə olan hücuma qarşı müdafiə etməyə müqtədir ola bilmək lüzumu hiss edilərək buna təşəbbüs edildi. Süleyman bəy: "Mən bu vəzifəni qəbul edə bilərəm" - deyə bütün üsəranı [əsirləri] öz alayına qəbul və hər bir cəhətdən təmin etdi. Həqiqətən bununla da Gəncədə iadeyi-asayiş əmələ gələrək nizam-intizam bərqərar edildi.

Böyləcə, mərhum mirliva Süleyman bəy Əfəndiyev heç bir gün fədakarlıqdan çəkinməyərək fəaliyyətinə davam etməkdə idi.

Bugünlərdə bir ziyayı-əbədi qəbilindən mə'dud olaraq [əbədi bir itki qəbilindən sayılaraq] darülbəqaya irtihal edərək [əbədiyyət evinə köçərək] cümlə azərbaycanlıları hüzn və ələm dəryasına qərq etmiş. Rəhmətullahi əleyhi rəhmətən vasiə.

Səid

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Hərbi gəmilər əhvalatı

Dün nəşr olunan nömrəmizdə Bakıdakı hərbi donanmadan "Ərdahan", "Qars" və "Leytenant Şmidt" hərbi gəmilərinin İngiltərə komandanlığı tərəfindən verilən ultimatumu qəbul etməyərək gecə ilə şəhərdən getmələrini xəbər vermişdik. Bu gün isə bu xüsusda mövsuq [etibarlı] mənbələrdən aldığımız məlumatı dərc ediriz:

Fevralın 28-də gecə Bəhri-Xəzər donanmasından "Ərdahan", "Qars" və "Leytenant Şmidt" hərbi gəmiləri tərki-silah etmək və Könüllü orduya dəxi təslim olmaq istəməyərək bu barədə İngiltərə komandanlığı tərəfindən verilən təklifi rədd etmiş və işıqları söndürdükləri halda hərbi iskələdən [limandan] çıxıb getmişlərdir. Məzkur [adı çəkilən] hərbi gəmilərin zabitlər heyəti tamamı ilə olaraq sahildə qalmışdır. "Qars" gəmisində qalmış zabitlərdən bir hissəsi gəmi nəfəratının [matroslarının] böylə xudsəranə [özbaşına] hərəkətinə tabe olmaq istəməyərək dənizə tullanmış və salamatlıqla kənara üzüb çıxmışdır.

Səhər saat 8 radələrində dənizə getmiş gəmilərin dalınca "Göytəpə" gəmisi dəxi bir nəfər zabitlə nəfəratı ilə olduğu halda dənizə getmişdir. Gəmilər Nargin cəzirəsi [adası] dalında dayanmış və işin aqibətini gözləyirlərmiş. Gündüz saat 11 radələrində "Nobel" adlı [gəmi], güllə ilə dolu olan "Belaya" gəmisi[ni] arxasına qoşub hərbi gəmilərin dalınca sürət etmişdir.

Dənizə getmiş olan "Ərdahan" gəmisinin sahildə qalmış matrosları "Astarabad" gəmisi nəfəratı arasında təbliğat yapıb onları dəxi həman gəmilərin dalınca dənizə getməyə dəvət edirmişlər. Bundan sonra həman matroslar iskələ kantorundan dəmir daxılı (kassanı) zəbt edib, həman gəmiyə aparmışlardır. Bu vaxt "Astarabad" gəmisinə general Tomson tərəfindən təklif edilmişdir ki, bir saat yarım ərzində Bakı iskələsini tərk edib getsin və yaxud təslim olmaq tələbatını qəbul edərək, 12 və 13-cü körpülərə qayıtsın. "Astarabad" gəmisinin komandiri tərəfindən təslim və tabe olmaq təklifi qəbul edildiyinə baxmayaraq, gəmi nəfəratı özbaşına gəmini dənizə aparmışdır. Bu gəminin zabitləri isə tövqif [həbs] edilib İngiltərə ərkani-hərb [qərargah] idarəsinə gətirilmişdir. "Astarabad" gəmisinin getməsi haqqında təhqiqat icra edildikdən sonra zabitlər azad edilmişlərdir. Azad edildikdə onlardan söz alınmışdır ki, yekşənbə [bazar] günü martın 2-də, gündüz saat 10-da yenidən İngiltərə ərkani-hərb idarəsinə gəlsinlər.

"Astarabad" paraxodu getdikdən sonra bütün hərbi iskələ dairəsi İngiltərə əsgərləri tərəfindən mühasirə edilmişdir. Bir para yerlərdə pulemyotlar qoyulmuş idi. Hərbi iskələdə olanların həpsi həbs edilmişlərdir. Hərbi iskələdə qalan gəmilər tədriclə 12 və 13-cü körpülərə keçməyə başlamışlar. Gedən gəmilərə isə "Vstreça" qayığı ilə general Tomsonun yazmış olduğu qəti tələbatı göndərilmişdir ki, gəmilər qayıdıb göstərilən körpülərə gəlsinlər. Əks surətdə hamı gəmilər qarq ediləcəklərdir. Bundan sonra saat 4-dən başlamış hamı gəmilər biri-birinin dalınca tədricən göstərilən körpülərə gəlmişlər. Gəmi komandanları İngiltərə əsgərlərinin şiddətli mühafizəsi altında olaraq sahilə buraxılmamışlardır. Bulvara yaxın hərbi gəmilər dayanan hissə dəxi İngiltərə əsgərləri tərəfindən mühasirəyə alınmışdır.

12 və 13-cü körpülərə cəm edilən hamı hərbi gəmilər dünən martın 2-də, saat 2-yə qədər tərk-silah edilməyib İngiltərə məmurlarının binagüzarlığı [sərəncamı] olana qədər hələ İngiltərə əsgərlərinin mühafizəsi altındadırlar. Hərbi gəmilər hadisatına görə İngiltərə ərkanı həbs edilənlərin ailələrini də mühafizə altına almışdır. Həbs edilənlərin ailələri arasında şayiə nəşr olunmuşdur [şayiə yayılmışdır] ki, guya hərbi gəmilərdə özlərini öldürənlər vardır. Mövsuq [etibarlı] mənbədən verilən xəbərlərə görə, bu şayiələr yalandır.

Hərbi gəmilər hadisatı münasibatı ilə şəhərdə cürbəcür yalan xəbərlər buraxılmışdır. Məhəlli [yerli] fəhlələr arasında həyəcan olduğunu söyləyirlər. Buna baxmayaraq gəmilərin bilaxitilaf tərk-silah ediləcəkləri ümid olunur. Bizə verilən xəbərlərə görə, gəmilərin tayfaları [heyəti] İngiltərə maryakları ilə əvəz edilib, onlar isə Batuma göndəriləcəklərdir. Hərbi gəmilərin zabitlərindən bir hissəsi bu hadisat qurtarandan sonra Bakıdan Tiflisə və qeyri şəhərlərə getmək niyyətindədirlər.

Müsəlman məhbuslarının ərizəsi

Bakı Mərkəzi Həbsxanasında olan müsəlman məhbuslarından 37 nəfəri Bakı qubernatoruna zeyldəki [aşağıdakı] ərizə ilə müraciət etmişlərdir:

"Biz Mərkəzi Həbsxanada olan 37 nəfər müsəlman məhbusları yaşımızın əsgərliyə təsadüf etdiyini nəzərə alaraq gənc Azərbaycan Cümhuriyyətinin müdafiə və möhkəmləşməsi uğrunda hər bir fədakarlığa hazır olduğumuzu bildirərək tezliklə əsgərliyə qəbul olmağımızı rica ediriz. Bununla məlum ediriz ki, əsgərliyə getməyimizi kəndimizə böyük şərəf və müqəddəs vəzifə add [hesab] edərək bu yolda çalışmaq və var qüvvəmizlə vətəni mühafizət etməyə hazırız. Ümidvarız, bizim şu ricamız qəbul olub da əsgərliyə alınmamıza binagüzarlıq ediləcəkdir [sərəncam veriləcəkdir].

İmzalar"

Rüşvət almaq

4-cü polis idarəsinin məmuru okolotoçnıy nadziratel [şəhər polisi] Lomakin rüşvət almaqda müttəhim edilərək Bakı qubernatoru tərəfindən təhti-mühakiməyə alınmışdır. Rüşvət almağı qubernator kəndisi ona sübut etmişdir.

Rus Milli Komitəsinin hərəkəti

Bakı qalabəyisi [komendantı] bəratülqövl [protokol] ilə qubernatora məlum etmişdir ki, Bakıdakı Rus Milli Komitəsi Bakıda və Azərbaycanın başqa yerlərində sükunət edən [yaşayan] ruslara öz tərəfindən şəhadətnamələr və pasportlar verərək özünü hökumət kimi tanıtmaq istəyir. Məzkur [deyilən] komitənin böylə hərəkətini Azərbaycan Cümhuriyyətinin heysiyyət və nüfuzuna zərərli və böylə hərəkətin Azərbaycan istiqlaliyyətinə və onun hüququna təcavüz əd [hesab] edərək qalabəyi cənabları qubernatordan böylə qeyri-təbii hərəkətin bir an əvvəl önünün alınmasını və bir daha təkrar edilməməsini rica etmişdir. Bəratülqövl ilə bərabər məzkur komitə tərəfindən bir nəfərə verilmiş olan pasport dəxi qubernatora təqdim edilmişdir. Bu münasibətlə Bakı qubernatoru tərəfindən Bakı və Balaxanı-Sabunçu qalabəyiləri və həmçinin bütün uyezd naçalniklərinə zeyldəki təlimnamə (sirkulyar) göndərilmişdir:

"Axır vaxtlar müşahidə olunur ki, Bakıdakı Rus Milli Komitəsi Bakıda və Azərbaycanın başqa yerlərində sükunət edən ruslara öz tərəfindən şəhadətnamələr və pasportlar verməkdədir. Məzkur komitənin böylə hərəkətini qanundankənar və Azərbaycan istiqlaliyyətinin hüququna təcavüz hesab edərək əmr edirəm ki, bu andan etibarən həman komitə tərəfindən verilmiş və bundan sonra veriləcək olan pasportlar və şəhadətnamələr etibara alınmayıb, onların sahibləri tövqif [həbs] edilsinlər."

Bakı quberniyasında qatarın güllələnməsi

Balaxanı-Sabunçu dairəsinin 7-ci polis müdiri (Bakı qəza qaimməqamı) qubernatora məlum etmişdir ki, neçə gün bundan əqdəm [qabaq] dəmiryol qatarı Güzdək mövqifi [stansiyası] yaxınlığında güllələnmişdir. Təhqiqatdan məlum olur ki, qatar qaçaqmal (tüfəng, patron) aparan Şahsevən quldurları tərəfindən güllələnmişdir. Qaçaqmal ilə yüklü olan sahibsiz bir at dəmiryol xəttinə yaxınlaşdıqda qatar saxlanıb atı axtarmaq istədikdə quldurlar atəş açmağa başlamışlardır. Atışmadan sonra atı yükü ilə bərabər qaçırmışlardır.

Öldürmək

Göyçay uyezdi Zərdab kəndi yüzbaşısı uyezd naçalnikinə [qəza rəisinə] məlum etmişdir ki, Lələağacı kəndi əhilləri İsmayıl Osman oğlu, Həsən Cavad oğlu öz həmkəndliləri ... tüfəngdən atdıqları güllə ilə yaralamışlardır. Müqəssirlər tövqif [həbs] edilmişlər. Təhqiq davam edir.

Göyçay uyezdi Axarlı kəndinin yüzbaşısı naçalnikə məlum etmişdir ki, həman kəndin əhli Məşhədi Həmzə Şirəli oğlu öz həmkəndliləri Məhəmmədvəli Ağakişi oğlunu öldürüb və onun qardaşı Fətəlini ağır surətdə yaralamışdır.

AZƏRBAYCANDA

Quba qəzasında

Xüsusi müxbirimizdən: Anarşidən sonra bir azacıq asayiş görə bilmiş Quba qəzası şimdi bir taqım vicdansız millət və vətən xainlərinin intriqalarına məruz qalıb həyəcanlı günlər kecirmədədir. Ötədən bəri gizli olaraq "işləməkdə" olan şu hərifiər Parlamanda qaldırılan süni böhrandan sonra bir xeyli daha cürətlənərək ortaya buraxmış olduqları fitnəəngiz şayiələrlə yalnız hökumətimizin nüfuz və etibarını qırmağa deyil, hənüz bərkiməmiş istiqlalımız əleyhinə də bir nümayişçi kimi nəzərə atılırlar. Hələ cayi-təəssüf [təəssüf yeri, təəssüf ediləsi] şurasıdır ki, müfəttinlər [fitnəçilər] başında duran "ziyalı" adını qəsb etmiş ziyadan məhrum olan hərifiərin "fəaliyyətləri" ara-sıra əsərsiz [təsirsiz] də qalmayır. Bəzən olur ki, bir köydə bir qaç kişi "üsyan bayrağı" qaldıraraq "əsgər verməyəcəyiz" kimi cəsarətlərdə bulunurlar. Xüsusən neçə aylardan bəri qımıldana bilməyən quldurlar şimdi övzanı [vəziyyəti] kəndiləri üçün əlverişli görüb ortanı qarışdırmış prova-kasiyadan istifadə ilə ötə-bəridən qətl və qarət kimi cinayətlərə başlamışlar.

Eşitdiyimə görə, bu məsələ ilə əlaqədər olaraq Ədliyyə Nəzarəti məmurlarından bir zat bugünlərdə Qubaya varid olub [gəlib] təhqiqat yapmaya şüru etmişlər [başlamışlar].

Müqəssirləri ağır cəzaya düçar etmək hökumətimizin vicdani vəzifələrindən biri olsa gərəkdir.

———

İləri zamandan bəri, xüsusən Mart hadisatından sonra Quba qəzası köylərində məskən etmiş bir xeyli iranlılar vardır ki, təhəmmülgüdaz dürlü məsaib və müşkülata [müxtəlif dözülməz müsibətlər və çətinliklərə] qarşı olaraq bir parça əkmək əldə edib zillətlər içində imrari-həyat edirlər [ömür sürürlər].

Quba qəzası Müşkür polis məntəqəsi Həmşəhri denilən bir köydə İbad Talıb oğlu nam [adlı] bir iranlı yaşayırmış ki, qaç illərdən bəri fəhlə və əkinçilik kimi işlərdə çəkmiş olduğu əziyyətlərə müqabil olaraq 20 min rublə qədər təxmin edilə biləcək bir qaragünlük kəndisi üçün toplaya bilmiş imiş. Bu yaxın günlərdə həman İbad nam xəstələnib vəfat edir. Bu əhvalı eşidən naib həzrətləri [kənd icmasının başçısı] məzkur [adı çəkilən] köyə cumub mütəvəffanın [vəfat edən şəxsin] tərk etmiş olduğu varyoxunu, İbadın dul qalmış zövcəsi ilə kiçik xalası (teyzə) oğlunun dad və fəryadına etina etməyərək yarı bahasına, yəni 10 min rubləyə yaxın bir məbləğə satıb vərəsələrinə verəcəyəm deyə alır və əvəzində isə bir parça möhürsüz, peçatsız kirli kağız üzərində bir qəbz verir.

Söylənilməsinə görə həman məbləğin 3 min rublədən ziyadəsini naib həzrətləri Xaçmaz istasyonunda mütəvəffanın "gən-cəfə [qumar, kart oyunu] vərəsələrinə" bir neçə şahidlər yanında ehda etmiş [hədiyyə etmiş] imiş.

———

Parlaman iclasında hökumətə qarşı söyləmiş olduqları nitqləri içində Quba qəzası qaimməqamını da odun satmaqda müttəhim edən məbus Qarabəyli əfəndinin ittihamından dolayı qaimməqam Xoyski əfəndi müddəiyi-ümumiyə [prokurora] aşağıdakı ərzi-halı göndərmişdir:

Bakı İstinaf [Apellyasiya] Məhkəməsi müddəiyi-ümumisi hüzuri-alilərinə.

Keçən sənə kanuni-əvvəlində [dekabrında] Şamaxı qəzası Altıağac malakanları Türkiyə ordusu ehtiyacatından ötrü Quba qəzası Qızılburun mövqifində [stansi-yasında] 7 vaqon odun hazır etmişlər imiş. Yapdığım təhqiqat nəticəsində aşkar olmuşdur ki, həman 7 vaqon odunu Türk Ordusu Azərbaycandan çəkiləndən sonra məzkur [adı çəkilən] malakanlar Bakı Mərkəzi Ev Komitəsinə satmışlar və Mərkəzi Ev Komitəsi vəkili İsmayıl bəy İsgəndər bəy oğlu Hacınski vəsiqələrini təqdim ilə odunları Bakıya aparmışdır. Amma nədənsə Parlaman məbusu Qara bəy Qarabəyli Parlamanda söyləmiş olduğu nitqi içində şu odunları mən öz mənfəətimə satmışam deyə məni müttəhim edərək təqsirlətmişdir. Bu xüsusda hüzurunuza ərz edərək zati-alilərinizdən rica edirəm ki, söyləmiş olduğu böhtandan dolayı məzkur Qarabəylini ədalət məhkəməsinə çəkib qanuni cəzaya düçar etməklə mənim heysiyyətimi müdafiə edəsiniz.

Quba qəzası qaimməqamı
podpolkovnik Xoyski H.R.

Ağdaşdan

16 fevralda Ağdaş cavanları saat 2-də məktəb zalına toplanaraq qaçqınlara yardım komitəsi təşkili xüsusunda məşvərət eylədilər. Bədəhu [sonra] məclis tərəfindən müvəqqəti olaraq Qasım Qasımov sədr, Mirabdulla Qədirov katib intixab olundular [seçildilər]. Müvəqqəti sədr cənabları məclisi işbu sözlərlə açdı:

"Həzarat, cinsən, dinən bir olan fələkzədə [fələk vurmuş] qardaşlarımızın acınacaq hallarına yardımda bulunmaq üçün bizlər ruhən borclu olduğumuz kimi bu yolda işləmək dəxi müqəddəs və-zifələrimizdən olsa gərəkdir. Məəttəəssüf [təəssüf ki], lazım gələn əməliyyatımızda nöqsana uğramışız, yəni vaxtı itirmişiz. Bu nöqsan yalnız bizim şəxsi qüsurumuz olduğundan gec də olmuş olsa, yenə işə başlamamız fərz qəbilindən olduğu məlumi-alilərinizdir. Qaçqınlara yardımda bulunmaq üçün bir həqiqi idarə intixab eyləmənizi rica edirəm."

Hər tərəfdən "düzdür, doğrudur" sədaları eşidilirdi. Nəhayət həqiqi idarə olaraq bir səslə Qasım Qasımovu sədr, Əlibaba Abbasovu xəzinədar və Mirabdulla Qədirovu katib intixab eylədilər.

Bədəhu sədr cənabları tərəfindən qaçqınların əsamisi [adları, siyahısı] tərtib olunması təklif olunaraq məclis tərəfindən bu iş üçün üç komissiya qərar verildi ki, bu surətlədir:

Birinciyə Əbdülbaqi Hacı Həmidzadə və Əli Hacı Rza oğlu, ikinciyə Məsum Ələkbər oğlu və Sultan Xəlilov, üçüncüyə Əşrəf Səmədov və Ağamehdi Lətif oğlu.

Bədəhu [sonra] cəmiyyət əzalarına həftədə bir gün cümə olmaq şərti ilə dəvətnaməsiz toplanmağı təklif etdi. Əzalar isə məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] bu qərarı dəxi qəbul eylədilər və cəmiyyətə maddi və mənəvi müavinətdə bulunmalarını əzalar təhti-qərara aldılar.

Nəhayət sədr əfəndi, müəllim Əbülqasım əfəndi Əminzadə cənablarından cəmiyyətin binalı və işlərinin müvəffəqiyyətli olması üçün duada bulunmasını rica və əzaların ayağa qalxmalarını təklif eylədi. Əzalar ayağa qalxaraq dua başlandı və nəhayət "amin" deyə məclisə saat 4-də xitam verildi.

Məhəmmədrza
Əbdizadə

İtibdir

Əli Mehrab oğlunun Suraxından aldığı pasportu itibdir. Etibardan saqitdir [düşmüşdür].

Arvad həkimi
Y. A. Qirişqori

Knyaz Kropotkin namına olan sabiq Xarkov uşaq xəstəxanasının müdirinin müavini daxiliyyə və uşaq xəstəliklərini qəbul edir hər gün səhər saat 11-dən 1-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Cümə günləri fəqirləri pulsuz qəqbul edir.

Ünvan: Spasski küçə nömrə 33, Kamenisti küçənin küncündə.

5701 12-4

Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul etməyə başlamışdır. (Bövl [idrar] yolu azarını, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Kolyubakinski küçədə Parapetin küncündə ev nömrə 26.

5708 12-4

Arvad diş həkimi
M. S. İdaşkina

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Mama Gövhər xanım

Hər gün naxoşları qəbul edir saat 9-dan 12-yə qədər. Adres: Armyanski küçədə, 13 nömrəli evdə, 1-ci mərtəbə. (Bu yaxınlarda orada xüsusi təvəllüdxana [doğum evi] açılacaqdır.)

2695

Doktor
Şahnəzərov

Qayıdıb naxoşları qəbul edir: kif, süzənək və dəri azarlarını. Səhər saat 9-12-yə, axşam saat 4-7-yə. Armyanski küçə nömrə 3, Qubernskinin tinində.

2699

Talibə (kursistka)

Ali-ibtidai məktəbinin hər siniflərinə şagirdlər hazır edir. Saat 11-dən 1-ədək, 4-dən 7-ədək. Adres: Qubernski və Sisyanovski küçələrin küncündə, nömrə 7, diş həkimi Levinin evində.

5713

Diş həkimi
İ. S. Tarşteynbaum

Qəbul edir saat 9-2, saat 4-7.

Dişlərə müalicə edir, ağrısız çıxarır, sadə və qızıl süni dişlər qayırır.

Sisyanovski küçədə 41 nömrəli evdə (Çadrovı küçənin küncündə, Quba meydanı yanında). Telefon nömrə 22-07.

2669

Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlət münasibdir.

Qəbul olunur 9 - 2-yə və axşam 4 - 7-yə kimi.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

215

Doktor
Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmraza [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Diş həkimi
S. M. Hamburq

Nikolayevski küçədə nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

Dişlərə və ağıza müalicə edir. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri və tükləri ağrısız çıxarır. Qızıl iş işləyir.

Qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi; axşam saat 4-dən 7-yə kimi.

Doktor Larionovun
cərrahiyyə və arvad xəstəxanası

(Bazarnı və Qubernski küçələrinin küncündə) naxoşlar qəbulunu təzələmiş: 1) Xəstəxanada yatmaq ehtiyacı olanlar həməvəqt [həmişə]; 2) Gələn xəstələri səhər saat 9-dan gündüz saat 4-ə qədər.

Xəstəxananın həkimləri:

Arvad xəstəliklərindən: doktor V. Q. Mitrofanov.

Cərrahi xəstəliklərindən: doktor A. İ. Okinşeviç, doktor Mir Əsədulla Mirqasımov.

2683

Агентурно-комиссионно-торговая
Контора "И. Фани и Ко."

Бакy, Церковная 70.

Телеф. N 22-28. Почт. ящ. N 13.

Agent, komissiyalar və ticarət kantoru

"Fani və kompaniya", Bakı.

Telefon nömrəsi 22-28.

Potça qutusu nömrə 13.

Ucuz qiymət ilən qeyri şəhərlərə mal göndərmək vəzifəsini, hər cürə vağzal işlərini öz öhdəmizə götürürük. Kimə nə mal lazımsa və kimin satılacaq nə malı varsa bizim kantorumuza müraciət etmələri təvəqqe olunur. Satılır: məftul, sabun, matorlar, remenlər, sarı kağız və qeyri mallar külli miqdarda. Kantor açıqdır: səhər saat 8-1, axşam saat 4-7.

5792

Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

TRANSLİTERASİYA İLƏ BAĞLI QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Müraciətnamə

Bu müraciətnamə daha əvvəl qəzetin 27 fevral 1919-cu il tarixli 124-cü nömrəsində də eynən dərc edilmişdir.

"Naberejni": Bakıda, indiki Neftçilər prospekti.

"Nikolayevski": Bakıda, indiki İstiqlaliyyət küçəsi.

Sülh ətrafında

"İngiltərə layihəsinin beynəlmiləl…": bu və sonrakı cümlənin bəzi sözləri qəzetdə silinmişdir.

Qəzetələrdən

"altı vilayət": Burada söhbət Osmanlı dövlətinin Ərzurum, Van, Mamürə-tüləziz, Diyarbəkir, Sivas və Bitlis vilayətlərindən gedir. Bu vilayətlər, Rusiya və Qərb dövlətləri tərəfindən, bölgədə erməni dövləti qurulması layihəsinin tətbiq sahəsinə çevrilmişdi. Bu vilayətlərə "Ermənistan" yaxud "Erməni vilayətləri" deyilməyə, San-Stefano və Berlin sülh müqavilələrindən sonra başlanmışdır. 1877-1878 Türkiyə-Rusiya müharibəsi nəticəsində 3 mart 1878-ci ildə imzalanan San-Stefano sülh müqaviləsinin XVI maddəsində bu bölgədən "Ermənistan" deyə söz edilmiş və Türkiyənin burada dərhal reformlara başlaması, həmçinin erməni əhalisinin təhlükəsizliyini təmin etməsi tələb edilmişdir. 13 iyul 1878-ci ildə imzalanan və San-Stefano müqaviləsinin Türkiyə üçün ağır şərtlərini müəyyən ölçüdə yüngülləşdirən Berlin müqaviləsində də bu bölgədən "ermənilərin yaşadıqları vilayətlər" deyə söz edilmiş və eyni tələblər təkrarlanmışdır.

"Tan": 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik "Le Temps" qəzeti nəzərdə tutulur.

Azərbaycan həşəratı

"Tasmalılı … (Alatəmir kəndi yanında)": şəxsin adı qəzetdə silinmişdir.

"Sajın" yaxud "sajen": metrik sistemdən əvvəl işlənən, təxminən 2,13 metrə bərabər uzunluq ölçüsü.

Təşkilatlarımız

"…bir qədər yüngülləşdirsin": qəzetdə "bu qədər yüngülləşdirsin" getmişdir.

"süpürüb aparan … aclıq": arada bir söz oxunmur.

"…qövldən feilə gəlməyə başladı": qəzetdə "qövldən" yerinə "qüvvədən" getmişdir.

General Süleyman bəy

"Rəhmətullahi əleyhi rəhmətən vasiə": "Allah ona çox-çox rəhmət eləsin." (ərəbcə)

Bakı xəbərləri

"öz həmkəndliləri … tüfəngdən atdıqları güllə ilə yaralamışlardır": yaralanan şəxsin adı qəzetdə silinmişdir.

Azərbaycanda

"Həmşəhri": güman ki, "Həmsar" olmalıdır.